ตารางที่ 3.9

ยางพารา : เนื้อที่ ผลผลิต และราคา

ปีเพาะปลูก	เนื้อที่เพาะปลูก	ผลผลิตรวม	ผลผลิตต่อไร่	ราคาที่เกษตรกรขายได้
	1,000 'If	1,000 ตัน	กก./ไร่	บาท/กก.
2524	**9,867**	**508**	**64**	13.23
2525	10,001	576	65	16.61
2526	10,143	594	67	14.63
2527	10,254	617	72	14.76
2528	10,288	7 7 3	88	14.75
2529	10.346	811	90	15.60
2530	10,399	891	96	18.16
2531	10,577	862	93	21.76
2532	10,822	7,048	104	17.18
253a	10,996	1,097	107	17.16

ที่มา : ศูนย์สถิติการเกษตร

เพื่อให้เห็นความเคลื่อนไหวของราคาที่เกษตรกรขายได้ของพืชเศรษฐกิจทั้ง 5 ชนิดที่กล่าวมาได้ชัดเจน ในตารางต่อไปนี้จึงนำเอาดัชนีราคาที่เกษตรกรขายได้มาแสดงไว้ด้วย

ตารางที่ 3.10

ดัชนีราคาที่เกษตรกรขายได้ของพืช 5 ชนิด

พืชเศรษฐกิจ (ปี 2519/20 = 100)

ปี	ข้าวรวม	ข้าวโพด	มันสำปะหลัง	ถั่วเหลือง	ยางพารา
2524/25	151	131	109	145	145
2525/26	154	122	157	109	182
2526/27	147	149	140	129	160
2527/28	122	140	85	128	161
2528/29	121	109	166	130	161
2529/30	157	96	189	135	170
2530/31	198	149	130	170	198
2531/32	212	157	119	180	238
2532/33	185	175	132	156	188
2533/34	197	147	177	156	188

ที่มา : ศูนย์สถิติการเกษตร

การผลิตปศุสัตว์

การผลิตปศุสัตว์ของประเทศไทยได้เจริญมาตามลำดับ จากที่เคยเลี้ยงสัตว์แบบพื้นบ้านที่มีขนาดเล็ก มาเป็นการเลี้ยงโดยใช้เทคนิคสมัยใหม่ เป็นแบบการค้าที่มีฟาร์มขนาดใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเลี้ยงสุกร ไก่เนื้อ และโคนม สำหรับโคเนื้อพันธุ์ดียังไม่มีการเลี้ยงอย่างจริงจัง การพัฒนาทางด้านการเลี้ยงโคและกระบือส่วนใหญ่จะเป็นการดำเนินงานด้านการป้องกันและรักษาโรค

ตารางที่ 3.11

สุกร ไก่ และโค : จำนวนและราคา

ปี	สุกร		ไก่มีชีวิต		โค	
	ปริมาณ (ตัว)	ราคาขายส่งเนื้อสุกร	ปริมาณ (1,000 ตัว)	ราคาที่เกษตรกรขายได้	ปริมาณ(ตัว)	ราคาขายส่งเนื้อโค
2524	3,616,074	27.45	63,264	21.81	4,468,796	38.94
2525	4,022,106	23.51	65,206	22.43	4,578,699	39.49
2526	4,192,653	30.25	78,189	23.38	4,832,570	39.50
2527	4,263,201	25.44	78,198	20.38	4,788,989	39.17
2528	4,224,120	22.20	78,717	18.68	4,828,983	39.33
2529	4,201,074	24.45	79,265	18.85	4,878,471	38.95
2530	4,209,059	27.48	84,495	19.15	4,968,845	38.59
2531	4,684,926	31.29	86,679	19.49	5,072,024	40.79
2532	4,678,503	33.82	89,405	20.66	5,284,960	45.62
2533	4,728,177	30.73	88,875	23.12	5,431,126	44.69

ที่มา : ศูนย์สถิติการเกษตร

หมายเหตุ ราคาสุกรและโค เป็นราคาขายส่งตลาด กทม. (ราคาตลาดระดับไร่นา ไม่มีตัวเลข)

จากตัวเลขในตารางที่ 3.11 นี้จะเห็นได้ว่าการผลิตปศุสัตว์มีแนวโน้มสูงขึ้น สำหรับเรื่องราคานั้นเนื่องจากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ไม่มีราคาที่เกษตรกรขายได้ของสุกรและโค จึงใช้ราคาขายส่งในตลาด กทม. มาพิจารณา แต่ไก่มีราคาที่เกษตรกรขายได้

เมื่อพิจารณาด้านราคาของสัตว์ทั้ง 3 ชนิดที่จำเป็นแก่ชีวิตประจำวันของคนส่วนใหญ่ จะพบว่าสุกรและไก่มีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงของราคาสูงมาก แต่โคมีการเคลื่อนไหวของราคาไม่มากนัก

3.3 ทรัพยากรในการผลิตทางการเกษตร

ทรัพยากรในการผลิตทางการเกษตรที่สำคัญ ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งประกอบด้วย ที่ดิน น้ำ ลมฟ้าอากาศ และป่าไม้ นอกจากนี้ ยังมีทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งหมายถึง แรงงาน ทรัพยากรทุน ซึ่งได้แก่ ทรัพย์สินประเภททุนและเงินสด รายละเอียดของทรัพยากรเหล่านี้มีดังนี้

3.3.1 ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งประกอบด้วย ดิน น้ำ อากาศ ป่าไม้ และแร่ธาตุต่าง ๆ มนุษย์รู้จักใช้ทรัพยากรเหล่านี้ในการเกษตรโดยตรง

ที่ดิน นับเป็นปัจจัยสำคัญในการเกษตรอย่างหนึ่ง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ทำสถิติเกี่ยวกับการใช้ที่ดินของไทยไว้ดังนี้

ตารางที่ 3.12
แสดงการใช้ที่ดินบางประเภท

หน่วย : ล้านไร่

รายการ	ปี 2528	ปี 2529	ปี 2531
พื้นที่ทั้งประเทศ[1]	320.7	320.7	320.7
เนื้อที่ป่าไม้[2]	93.2	91.7	89.9
เนื้อที่ถือครองทางการเกษตร[3]	128.6	129.8	147.8
เนื้อที่ไม่ได้จำแนก[4]	98.9	99.2	83.0

ที่มา : 1. กรมแผนที่ทหาร
2. กรมป่าไม้
3.,4. ศูนย์สถิติการเกษตร

หมายเหตุ ปี 2530 ยังหาข้อมูลไม่ได้

ในเนื้อที่ถือครองทางการเกษตร (Farm holding land) จะจำแนกออกเป็น ทีนา (Paddy Land) พืชไร่ (Under field crops) ไม้ผลและไม้ยืนต้น (Under fruit tree and tree crops) สวนผักและไม้ดอก (Under vegetable and flowers) ทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ (Grass land)

จากความพยายามที่จะควบคุมผลผลิตทางการเกษตรให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดทั้งภายในและภายนอกประเทศ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์จึงแบ่งเนื้อที่ถือครองทางการเกษตรออกเป็น เขตเกษตรเศรษฐกิจ (Agro–Economic Zone of Thailand) ซึ่งมีทั้งหมด 19 เขต โดยยึดความคล้ายคลึงกันของลักษณะเนื้อดิน สภาพภูมิอากาศ ประสิทธิภาพในการผลิต ชนิดของกิจกรรม และรายได้ของเกษตรกรในแต่ละท้องที่เป็นหลัก วัตถุประสงค์ของการแบ่งก็เพื่อให้ง่ายและสะดวกต่อการส่งเสริมและพัฒนาการผลิตทางการเกษตร

ปัญหาด้านที่ดินนั้นอยู่ที่ลักษณะและขนาดของการถือครอง กล่าวคือ เกษตรเกือบร้อยละ 20 ยังเป็นผู้เช่าที่ดิน นอกจากนี้ ที่ดินทำการเกษตรของเกษตรกรยังมีขนาดเล็กเกินไป ทั้ง 2 ปัญหานี้ทำให้การผลิตทางการเกษตรขาดประสิทธิภาพ รัฐบาลพยายามแก้ปัญหานี้ด้วยการปฏิรูปที่ดิน (Land Reform)

น้ำ นับเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญต่อการเกษตรมาก เพราะแม้เกษตรกรจะมีปัจจัยการผลิตทุกอย่างสมบูรณ์ เช่น เมล็ดพันธุ์ดี ที่ดินดี มีปุ๋ยและยาฆ่าแมลง แต่ถ้าไม่มีน้ำก็คงไม่สามารถผสมผสานปัจจัยเหล่านี้เข้าด้วยกันให้เป็นผลผลิตได้ น้ำฝนนับเป็นแหล่งน้ำที่สำคัญ เพราะการเกษตรของไทยส่วนใหญ่อาศัยน้ำฝน ปัจจุบันนี้มีบางพื้นที่ที่อาศัยน้ำชลประทานคือน้ำที่เก็บกักไว้ตามเขื่อนต่าง ๆ และปล่อยลงมาใช้ในฤดูแล้งหรือคราวจำเป็น

ลมฟ้าอากาศ นับว่ามีความสำคัญต่อการเกษตรไม่น้อยเพราะมีอิทธิพลต่อการเจริญเติบโตของพืชและสัตว์เช่นกัน ประเทศไทยมีลักษณะของมรสุม เมื่อถึงฤดูมรสุมจะมีฝนตกชุกและนำความชุ่มชื้นมาด้วย ประเทศไทยอยู่ในเขตอากาศร้อนชื้นเหมาะแก่การเพาะปลูก และถ้าประเทศไทยมีน้ำอย่างเพียงพอก็สามารถจะปลูกพืชเศรษฐกิจบางชนิดได้ตลอดปี หรืออย่างน้อยก็ปลูกได้ปีละ 2 ครั้ง เช่น ข้าว ข้าวโพด

ป่าไม้ เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารที่ก่อให้เกิดความชุ่มชื้นแก่พื้นดินอันเหมาะแก่การเกษตรกรรมของประเทศไทย แต่ป่าไม้ของไทยได้ถูกทำลายลงไปมาก และเหลือพื้นที่ป่าน้อยเต็มที่จนน่าวิตกว่าจะเป็นอันตรายต่อสภาพการเกษตร ปัจจุบันปี 2531 ประเทศไทยเหลือเนื้อที่ป่าไม้เพียงร้อยละ 28 ของเนื้อที่ทั้งประเทศ หรือประมาณ 89.9 ล้านไร่เท่านั้น

3.3.2 ทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งหมายถึง แรงงานมนุษย์ในภาคการเกษตรเท่านั้น และถือว่าแรงงานเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญอย่างหนึ่ง วิเคราะห์จากตารางที่ 3.1, 3.3 ได้ดังนี้

1. ประชากรเกษตรมีจำนวนเพิ่มขึ้นทุกปีและในปี 2531 ครัวเรือนเกษตรกรหนึ่ง จะมีสมาชิกประมาณ 7 คน[4]

2. ประชากรส่วนใหญ่ของประเทศเป็นประชากรเกษตรโดยพิจารณาได้จากปี 2531 ประชากรทั้งประเทศมีประมาณ 55,220 พันคน เป็นประชากรเกษตรเสีย 34,982 พันคน หรือประมาณร้อยละ 63 ของประชากรทั้งประเทศเป็นเกษตรกร

3. แรงงานเกษตรกร ซึ่งจัดว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการผลิตทางการเกษตรอย่างหนึ่ง แรงงานที่อยู่ในวัยทำงาน คือ อายุ 15–64 ปีของภาคการเกษตร ซึ่งเป็นผู้ทำงานในเชิงเศรษฐกิจ มีจำนวนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ

ปัญหาของทรัพยากรมนุษย์ทางการเกษตรนี้ก็คือ การใช้แรงงานไม่เต็มที่ของเกษตรกร ในปีหนึ่งประมาณ 365 วัน เกษตรกรจะอยู่ในไร่นาจริง ๆ ไม่ถึงครึ่งปี เพราะหลังจากเก็บเกี่ยวแล้วถ้าเป็นพื้นที่นอกเขตชลประทานจะไม่มีการเพาะปลูกครั้งที่สอง แรงงานก็จะไม่ถูกใช้ รัฐบาลพยายามสร้างงานนอกภาคเกษตรขึ้นเพื่อจะได้ใช้แรงงานอย่างเต็มที่และเป็นการเพิ่มรายได้ด้วย

3.3.3 ทรัพยากรทุน ทุนนั้นเป็นปัจจัยในการผลิตทางการเกษตรอีกอย่างหนึ่งที่จำเป็น ทุนแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

1. ทุนทางการเกษตร ได้แก่ โรงเรือน เครื่องมือเครื่องจักรที่ใช้ทำการเกษตร เช่น ไถ คราด จอบ เสียม แทรกเตอร์ เครื่องสูบน้ำ ฯลฯ

2. ทุนที่เป็นเงินสด ซึ่งเกษตรกรไทยมีใช้น้อยมากเนื่องจากเป็นผู้ยากจนต้องอาศัยแหล่งเงินทุน เช่น จากธนาคารพาณิชย์ พ่อค้าเอกชนทั่วไป

ปัญหาการขาดแคลนสินเชื่อทางการเกษตร หรือปัญหาเรื่องดอกเบี้ยสินเชื่อการเกษตรสูง รัฐบาลได้มีหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านนี้อยู่ คือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.)

3.4 รายได้และรายจ่ายของครัวเรือนเกษตรกร

รายได้ของเกษตรกรมี 2 แหล่ง คือ รายได้จากการเกษตรกับรายได้จากนอกการเกษตร รายได้ส่วนใหญ่ของเกษตรกรเกิดจากการขายผลผลิตที่เกษตรกรผลิตได้ แต่เนื่องจากราคาผลผลิตเกษตรมักจะเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงลดลง จึงทำให้รายได้ของเกษตรกรเคลื่อนไหวต่ำลงไปด้วย

---

[4]คำนวณได้จากประชากรเกษตรทั้งหมด หารด้วยจำนวนครัวเรือนเกษตร นั่นคือ 34,982 ÷ 5,229 = 6.7 คน

เมื่อเปรียบเทียบรายได้ของเกษตรกรกับรายได้ของบุคคลที่มีอาชีพนอกการเกษตร จะเห็นว่าเกษตรกรมีรายได้ต่ำที่สุดในบรรดาสาขาอาชีพต่าง ๆ ซึ่งปัญหารายได้ต่ำของเกษตรกรนี้เกิดขึ้นนานแล้ว เป็นปัญหาเรื้อรังที่ยังแก้ไขไม่สำเร็จ จากการแก้ไขที่ผ่านมาดูเหมือนจะยิ่งทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น โดยศึกษาจากตัวเลขในตารางที่ 3.13 ต่อไปนี้

ตารางที่ 3.13

เปรียบเทียบรายได้ของประชากรเกษตรกับนอกการเกษตร ต่อคน ต่อปี

หน่วย : บาท

ปี	ประชากรเกษตร	ประชากรนอกการเกษตร	อัตรา
2527	**5,224**	**43,543**	1 : 8.34
2528	**5,012**	**44,605**	**1: 8.90**
2529	**5,278**	**47,160**	1 : 8.94
2530	**5,727**	**52,273**	1 : 9.13
2531	**7,082**	**60,177**	**1: 8.50**
2532	**7,684**	**73,566**	**1 : 960**

ที่มา : ศูนย์สถิติการเกษตร

จากตัวเลขในตารางที่ 3.13 จะเห็นความแตกต่างระหว่างรายได้ของคนที่มีอาชีพทางการเกษตรกับคนนอกการเกษตรมีช่องว่าง (gap) กว้างขึ้นทุกที จาก 1 : 8 เป็น 1 : 9 ในปี 2532

เมื่อต้องการทราบว่าเกษตรกรแต่ละครัวเรือนมีรายได้เงินสดสุทธิในแต่ละปีมากน้อยอย่างไร ซึ่งจะแสดงถึงมาตรฐานการครองชีพของเกษตรกรว่ามีความเป็นอยู่ตามอัตภาพหรือไม่ ด้อยกว่าบุคคลในสาขาการผลิตอื่น ๆ อย่างไร จึงต้องพิจารณาจากรายได้และรายจ่ายของครัวเรือนเกษตรกร

3.4.1 รายได้ของครัวเรือนเกษตรกร ปรากฏว่ารายได้เงินสดสุทธิครัวเรือน (Net cash family income) ของเกษตรกรเฉลี่ยทั้งประเทศในปี 2525/26 เทียบกับปี 2530/31 มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น รายได้เงินสดสุทธิครัวเรือนเกิดจากการจำหน่ายผลผลิตพืชและสัตว์รวมทั้งรายได้ทางการเกษตรอื่น ๆ แล้วหักด้วยรายจ่ายเงินสดเพื่อการผลิตและการดำเนินการทางพืช สัตว์ และอื่น ๆ ทางการเกษตร รวมกับรายได้เงินสดนอกการเกษตร ดังตัวเลขต่อไปนี้

ตารางที่ 3.14

เปรียบเทียบรายได้ รายจ่าย เงินสดของครัวเรือนเกษตร

ปี 2525/26 และปี 2530/31

รายการ	เฉลี่ยทั้งประเทศ (บาท/ครัวเรือน)	
	2525/26	2530/31
รายได้เงินสดทางการเกษตร		
ทางพืช	16,361.85	21,234.58
ทางสัตว์	2,856.31	4,549.36
อื่น ๆ	204.32	2,682.35
รวม	19,422.48	28,466.29
รายจ่ายเงินสดทางการเกษตร	9,601.06	13,214.04
รายได้เงินสดสุทธิทางการเกษตร	9,821.42	15,252.25
รายได้เงินสดนอกการเกษตร	13,961.86	15,013.76
รายได้เงินสดสุทธิในครัวเรือน	23,783.28	30,266.01
รายจ่ายเงินสดในครัวเรือน	20,758.54	21,648.99
เงินสดออม	3,024.74	8,617.02

ที่มา : กองวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร

เมื่อพิจารณาถึงรายได้ต่อหัวของประชากรภาคเกษตรในปี 2525/26 พบว่าเกษตรกรทั้งประเทศมีรายได้เงินสดสุทธิครัวเรือนประมาณ 3,397.6 บาท/คน/ปี

สินค้าเกษตรที่ทำรายได้เงินสดให้แก่เกษตรกรโดยเฉลี่ยรวมทั้งประเทศ พบว่าข้าวทำรายได้สูงสุด รองลงมาได้แก่ มันสำปะหลัง อ้อย ข้าวโพด ข้าวฟ่าง และยางพารา ตามลำดับ ถ้าจะแจกแจงรายได้เงินสดจากการขายผลผลิตเป็นรายภาคจะได้ดังนี้

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ มันสำปะหลัง ข้าว สุกร กระบือ อ้อย

ภาคเหนือ ได้แก่ ข้าว ข้าวโพด ข้าวฟ่าง กระเทียม อ้อย ถั่วเขียว

ภาคกลาง ได้แก่ ข้าว อ้อย มันสำปะหลัง ผักต่าง ๆ ข้าวโพด และข้าวฟ่าง

ภาคใต้ ได้แก่ ยางพารา ข้าว สุกร ผลไม้ต่าง ๆ

3.5 บทสรุป

ในบทนี้ได้กล่าวถึงสภาพทั่วไปด้านเศรษฐกิจและสังคมของภาคการเกษตรไทย เริ่มด้วยประชากรของภาคการเกษตรมีถึง 2 ใน 3 ของประชากรทั้งประเทศ ในประชากรส่วนใหญ่นี้มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ คือ มาตรฐานการครองชีพที่ด้อยกว่าประชากรนอกภาคการเกษตร สภาพความเป็นอยู่ค่อนข้างแร้นแค้น

เมื่อศึกษาถึงด้านการผลิตทางการเกษตร ประสิทธิภาพในการผลิตค่อนข้างจะต่ำ คือ ผลผลิตต่อไร่ของพืชบางชนิดยังต่ำกว่าประเทศในแถบเอเชียด้วยกัน ผลผลิตทางการเกษตรจะมีพืชเศรษฐกิจสำคัญหลายชนิด เช่น ข้าว มันสำปะหลัง ข้าวโพด อ้อย ยางพารา ถั่วต่าง ๆ ปอ ฝ้าย ฯลฯ สำหรับสัตว์ก็มีทั้งปศุสัตว์ คือ โค กระบือ สุกร ฯลฯ และสัตว์ปีก ได้แก่ ไก่ เป็ด ห่าน ฯลฯ

ปัจจัยการผลิตทางการเกษตรหรือทรัพยากรที่ใช้ในการผลิตทางการเกษตรที่สำคัญ ๆ ได้แก่ ที่ดิน เงินทุนและแรงงาน ซึ่งปัจจัยทุกชนิดล้วนแต่มีปัญหา เช่น การที่เกษตรกรไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง ต้องเป็นผู้เช่าที่เสียค่าเช่าสูง สินเชื่อทางการเกษตรที่ใช้เป็นเงินทุนขาดแคลน แรงงานในภาคเกษตรใช้ไม่เต็มที่ มีแรงงานที่เกินความต้องการ ในบางช่วงของการทำการเกษตร แรงงานจะเคลื่อนย้ายออกจากภาคเกษตรไปรับจ้างเมื่อนอกฤดูการเพาะปลูก

ด้านรายได้รายจ่ายของครัวเรือนเกษตรกรนั้น จะพิจารณาถึงรายได้ที่เกิดจากการผลิตทางการเกษตร ซึ่งมีรายการต่าง ๆ และขณะเดียวกันก็จะต้องพิจารณาถึงรายจ่ายทางการเกษตรควบคู่ไปด้วย เพื่อจะได้ทราบว่าเกษตรกรแต่ละครัวเรือนมีรายได้สุทธิมากน้อยเท่าไร

3.6 คำถาม

1. จากสถิติที่ปรากฏในบทที่ 3 นี้ แสดงให้ท่านทราบถึงแนวโน้มของประชากรภาคการเกษตรว่ามีลักษณะเช่นไร จงอธิบาย

2. ทรัพยากรในการผลิตทางการเกษตรที่สำคัญมีอะไรบ้าง และแต่ละปัจจัยการผลิตทางการเกษตรนั้นมีปัญหาหรือไม่ อย่างไร จงอธิบาย

3. จากรายได้และรายจ่ายของครัวเรือนเกษตรกร ให้ท่านกล่าวถึงรายการต่าง ๆ ทั้งด้านรายได้และรายจ่ายมาทั้งหมดให้ถูกต้อง

4. พืชเศรษฐกิจและสัตว์ที่สำคัญ ๆ ในการผลิตทางการเกษตรของเกษตรกรมีอะไรบ้าง จงกล่าวมาพอสังเขป คือ พืชประมาณ 5 ชนิด สัตว์ประมาณ 4 ชนิด

5. ท่านมีความคิดเห็นเป็นประการใดกับสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมการเกษตรของประเทศไทย

6. ในการผลิตพืชเศรษฐกิจที่บรรยายไว้ในบทที่ 3 นี้ จะเห็นว่ามีปัญหาทั้งด้านการผลิตและการตลาดทุกพืช ให้นักศึกษาอธิบายถึงปัญหาของการผลิตข้าว, มันสำปะหลัง และยางพารา

7. ในการศึกษาเปรียบเทียบต้นทุนเฉลี่ยและราคาที่เกษตรกรขายได้ในพืชเศรษฐกิจสำคัญ ท่านคิดว่าเกษตรกรจะประสบกับปัญหาอะไรหรือไม่ อย่างไร จงอธิบาย